

АЗАМАТТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ. АРБИТРАЖ ЖӘНЕ МЕДИАЦИЯ.

2-БӨЛІМ

Сот төрелігінің жариялылығы
қағидасы

Жоспар:

1. Сот қағаздарына жариялы қол жетімділік:
 - 1.1. Куәлардың өтініштері
 - 1.2. Адвокаттың дәлелі және жазбаша түрдегі кіріспе өтініші
 - 1.3. Талқылау мен дәлелдемелерді қараудың стенограммалары
 2. Қоғамдық тыңдаулар үшін айрықша ережелер
 3. Палаталардағы тыңдаулар
 4. Қорғау туралы істер бойынша сот ісін жүргізу
 5. Тараптар мен куәлардың жасырынды сипаты
- Пайдаланылған және ұсынылатын әдебиеттер

1. СОТ ҚАҒАЗДАРЫНА ЖАРИЯЛЫ ҚОЛ ЖЕТІМДІЛІК

Өртүрлі ережелер қоғам өкілдеріне жазбаша материалдарға қол жеткізуге мүмкіндік береді. Негізгі ережелерді келесідей атап өтуге болады:

(I) тарап болып табылмайтын тұлға соттан:

- a) іс бойынша өтініштің көшірмесін ала алады (бірақ іс бойынша арызға ұсынылған немесе қоса берілген әлде арыз онымен бірге тапсырылуы тиіс тарап тағайындаған кез келген құжаттарды қоспағанда);
- b) көпшілік алдында шығарылған немесе қабылданған (тыңдау барысында немесе онсыз) шешімнің немесе қаулының көшірмелерін ала алады.

(II) қол жетімділік құқығы мынадай шарттарға байланысты:

- a) жауапкердің қызметтерді тану туралы өтініш беруі;
- b) талап-арызды қарау немесе сот шешімін шығару үшін тізімге қосу.

(III) бұдан басқа, сот тарап болып табылмайтын тұлғаға тарап ұсынған кез келген басқа құжаттың көшірмесін немесе сот пен тарап, әлде басқа тұлға арасындағы хабарламаны сот материалдарынан алуға рұқсат бере алады.

(IV) алайда, тараптың немесе іс бойынша өтініште көрсетілген кез келген тұлғаның өтінішіне сәйкес сот іс бойынша арыздарды (бірақ сот шешімдері немесе қаулыларын емес) алуға тыйым сала алады.

(V) тиісті тарап немесе қорғалатын тұлға (IV) тармақшада аталған қорғаудан бас тарта алады.

ABC Ltd v. Y (2010) ісінде Льюисон Джей бұл ережелер азаматтық сот ісін жүргізу ережелеріне сәйкес бастапқы ережелерді қайта қарау екенін атап өтті. Судья тарап болып табылмайтын адамның «жеке» санатына жатқызылмаған талқылау барысында өзінің ниеті туралы ақпаратты ашуға рұқсат алуға құқығы бар екенін мойындады. Алайда бұл жағдайда құпия тәртіп келісім туралы бұйрыққа қоса берілген. Льюисон Джей сотқа берілмегендіктен, ол тексерілуі мүмкін емес деп қаулы етті. Ол сондай-ақ Тараптардың бірінің сотқа берілген басқа құжаттардың көшірмелерін алу туралы өтінішін қабылдамады. Ол прецеденттік құқықта i) сот тыңдауына қатысты ашық әділ сот төрелігіне құқық; ii) сот көпшілік алдында шешім қабылдау процесі барысында оқыған құжаттарға қол жеткізу үшін ретроспективті құқық iii) i) және ii) кезеңдерде жалпыға қол жетімді болмаған, сотқа ұсынылған анықтамалық құжаттарды тексеруге тарихи мүдделер (әсіресе тиісті талқылауларға немесе журналистік тергеулерге мүдделі адвокаттарға арандатушылыққа байланысты) арасындағы айырмашылық жүргізілетінін атап өтті.

ABC Ltd v. Y (2010) ісінде Льюисон Джей шешімінің келесі үзінділері бұл мәселелерді түсіндіреді:

(i) «ашық сот төрелігі қағидаты бірінші кезекте сотта орын алған жағдайлар және жұртшылықтың (әсіресе баспасөздің) қазіргі әлемде болып жатқан жағдайды бақылау қабілетіне қатысты». Ол үшін аяқталған сот тергеулерінің тарихы маңызды емес».

(ii) «бұл» темір шымылдығы сот талқылауы аяқталғаннан кейін, тіпті егер ол бітімгершілік келісіммен аяқталса да түсіріледі» дегенді білдірмейді. Park J (2005) арыз істі реттеуден кейін берілген болса да, тыңдауда сотқа жария ұсынылған кейбір жарыс қағаздары мен куәгерлік айғақтардың көшірмелерін алуға газетке өтініш беруге рұқсат берді. Судья келесі жалпы қағиданы қолданған: «егер олар ашық сот талқылауында ұсынылған болса, материалдарды жоғалтпастан, соттар ашуды қалайды».

Кітап: Азаматтық іс жүргізу. Арбитраж және медиация. 2-бөлім

Дәріс: Сот төрелігінің жариялылығы қағидасы

Дәріс авторы: Сағынғали Айдарбаев

(iii) « ашық сот талқылауының материалдары деп саналады деген мәселені шешу кезінде [Park J in Chan U Seek v. Alvis Vehicles Ltd, 2005], былай деді: «Ашық сот отырысында оқылған құжаттарға сілтеме жарыс қағаздарын, сондай-ақ куәлардың жалпы сипаттарында оларды құрастырушылар растаған және басты дәлелдемелер ретінде шыққан арыздары ретінде қаралуы тиіс».

(iv) «мен сот талқылауы мақсаттары үшін ақпаратты ашу туралы арыз беру өкім шығарылмайтынын білдірмейтінімен толық келісемін». Шынында да, мұндай бұйрық Dian ісінде берілді. Егер сот талқылауының болашағы болмаса, бұйрық берілуі мүмкін: мысалы, журналистік тергеулерді тергеу мақсатында».

(v) «ашық сот төрелігі принципіне қатысты аралық өтініш пен сот талқылауы арасында ешқандай айырмашылық жоқ».

(vi) «(a) егер өтініш беруші құжаттарға қол жеткізу құқығына «занды мүдделілікті» көрсете алатын болса, ашық тыңдауда шешімдер қабылдау процесінің бір бөлігіне айналған құжаттар жағдайында сот қол жеткізуге рұқсат беру пайдасына ауытқуы тиіс. b) шешім қабылдау процесі шеңберінде сот оқымаған құжаттар жағдайында, егер «бұл сот төрелігі мүддесінде қажет деп пайымдауға дәлелді негіздер» болса ғана сот оларға қол жеткізуге рұқсат беруі тиіс.

(vii) «егер сот соттағы құжаттар жинағында қамтылған құжаттарға қол жеткізу туралы мәселені қараған және қол жетімділігі шектеулі болған жағдайда; немесе егер өтініш беруші тыңдау мақсаттары үшін ұсынылған құжаттарды сұраса, ол сот тиісті түрде қарағаннан кейін оңаша болуға тиіс, менің ойымша, жоғарыдағы (iv) тармақта көрсетілген (b) критерийлерді қолдану керек.

1.1. Куәлардың өтініштері

Азаматтық сот ісін жүргізу нормаларына сәйкес, басты дәлелдер болып табылатын куәлардың айғақтары, егер сот өзгеше өкім жасамаса, бірақ бұл соттың және заңға тәуелді актілердің қалауына байланысты болса, сот талқылауы барысында тексерілуі мүмкін.

Бұл қоғамның өкілдері, сондай-ақ тараптар және басқа да тікелей мүдделі тұлғалар сияқты құқылы. Алайда тұлға (тарап болып табылмайтын) куәгерлік айғақтарда айтылған құжаттармен таныса алмайды.

1.2. Адвокаттың дәлелі және жазбаша түрдегі кіріспе өтініші

Егер ол заңды қызығушылық танытса, тарап болып табылмайтын тұлға ауызша өтініштің орнына («негізгі құқық») қабылданған болса адвокаттың дәлелінің «қаңқасын» немесе оның істі ашу туралы жазбаша өтінішінің көшірмесін алу үшін сотқа жүгіне алады. Алайда, оның осы материалдарда көрсетілген құжаттардың көшірмелерін алуға құқығы жоқ.

Лорд судья Поттер, алайда, «негізгі құқықты» былай түсіндірді: «Егер, осы жағдайда да, кіріспе сөз сот процесінің маңызды бөлігі ретінде дәлелдемелер шақырылғанға дейін, атап айтқанда, судьяның іс мәселелері бойынша нұсқауы ретінде ашылмаса немесе тіпті қорытылмаса, онда ол ашық сотта емес, оның кабинетінің жеке өмірінде орын алды». Мұндай жағдайда баспасөз немесе жария өкілінің өтініші бойынша сот талқылауы барысында мұндай өтініш берушінің қарамағына судьяға істі немесе іс қаңқасын ашуда ұсынылған дәлелдердің жазбаша баяндалуының көшірмесін беру міндетті талап болып табылады».

1.3. Талқылау мен дәлелдемелерді қараудың стенограммалары

«Рәсімдер» сот пен Жоғары сотта немесе округтік соттағы кез келген тыңдауда тіркелетін болады. Кез келген тарап немесе «тұлға» (бұл сөз «тарап емес» дегенді білдіреді) қаламақы төленген жағдайда мұндай жазбаның мағынасын аша алады. Алайда, тыңдаулар оңаша өткен жағдайларда, стенограммаларды алуды сот бақылайды. Толық ережелер адвокат назарға алған жазбаша немесе толық жазылған сот шешімдерін немесе қаулыларды, сондай-ақ дәлелдемелердің стенограммаларын апелляциялық тәртіппен ұсыну тәртібін реттейді.

2. ҚОҒАМДЫҚ ТЫҢДАУЛАР ҮШІН АЙРЫҚША ЕРЕЖЕЛЕР

Азаматтық сот ісін жүргізу ережелерінде жариялылық туралы талаптан әртүрлі ауытқу ерекшеліктері көзделген. Өңгіме барлық тыңдаулар немесе олардың кез келген бөлігі заңды түрде оңаша өткізілуі мүмкін жағдайлар туралы болып отыр:

Кітап: Азаматтық іс жүргізу. Арбитраж және медиация. 2-бөлім

Дәріс: Сот төрелігінің жариялылығы қағидасы

Дәріс авторы: Сағынғали Айдарбаев

- егер жариялылық тыңдаудың мақсаты бұзылса;
- ұлттық қауіпсіздік мәселелеріне қатысты болса;
- құпия ақпаратқа қатысты болса;
- баланың немесе науқастың мүдделеріне қатысты болса;
- жауапкерге зиян келтіруі мүмкін ex parte тыңдауы («ескертусіз») болса;
- сенім немесе өсиет мәселелеріне қатысты болса;
- қалдық санат (құпиялылық «әділеттілік мүддесінде қажет»).

Бұл ерекшеліктер берілген заңнамаға негізделсе де, соттың Жария тыңдаулар қағидаттарынан ауытқуға өкілеттігі оған тән юрисдикция аспектілерінің бірі ретінде алдыңғы шешімдерде сипатталғанын атап өткен жөн.

North Shore Ventures Ltd v. Anstead Holdings Inc (No 2) (2011) ісінде Floyd J осы ережелерді қарап, соттар «жеке және, демек, жұртшылық үшін жабық іс, егер ол іс жүзінде жабық деп көрсетілмесе, егер жұртшылық тыңдауларға қол жеткізсе және тараптар сот бұл істі жабық деп қарауға тиіс екенін анық түсінбесе, іс жүзінде жабық деп танылуы мүмкін» деген қорытындыға келді. Floyd J осы ескертулерді толықтырып, жалғастырды:

«Тыңдаудың оңаша өткізілетіндігі туралы мәселе-факт мәселесі. Талқылау оңаша немесе көпшілік алдында өтті. Сондықтан мен барлық аталған рәсімдер «жеке сипатқа» ие екендігі туралы тұжырымнан бас тартамын. Бұл үдеріске жеке сипат беретін нәрсе, сондықтан бұл олардың оңаша болып тіркелген».

3. ПАЛАТАЛАРДАҒЫ ТЫҢДАУЛАР

Hodgson v. Imperial Tobacco Ltd (1996 ж) ісінде Lord Woolf MR мыналарды атап өтті:

«Бірінші кезектегі маңыздылық қағидасы бұрынғысынша, егер өзгеше істеуге дәлелді себептер болмаса, қоғамның палаталардағы тыңдауларға қол жеткізуі және осындай тыңдауларда не болғаны туралы ақпаратқа қол жеткізуі қамтамасыз етілуге тиіс».

Ол кем дегенде бір журналистке палаталардағы тыңдауларға қатысуға рұқсат етілуі мүмкін, немесе сот ашық сот отырысында шешім шығара алады және палаталарда өткен тыңдаулардың барысын түсіндіре алады деп санайды. Дәл уағдаластықтар судьяның қарауына қалдырылатын болады.

4. ҚОРҒАУ ТУРАЛЫ ІСТЕР БОЙЫНША СОТ ІСІН ЖҮРГІЗУ

Бұл сот психикасының бұзылуынан зардап шегетін психикалық әрекетке қабілетсіз адамдардың мүдделерін қорғау үшін қадағалау юрисдикциясын жүзеге асырады. Re M ісінде (2011) Baker J осы сотта жалпы шешімдер қабылдау процесінде ақталған қоғамдық мүдделердің арасындағы тепе-теңдікті табу және пациенттер мен олардың отбасыларының жеке өмірін қорғау өтемдік қажеттілігімен хабардар етуге қатысты басшылық принциптерді тұжырымдады. Іс аз санадағы пациентті емдеуге қатысты болды.

5. ТАРАПТАР МЕН КУӘЛАРДЫҢ ЖАСЫРЫНДЫ СИПАТЫ

Тиісті жағдайларда азаматтық сот ісін жүргізу ережелері сотқа Тараптың немесе куәнің жеке басын жасыруға тікелей рұқсат береді: сот, егер ол мұны осы Тараптың немесе куәнің мүдделерін қорғау үшін қажет деп санаса, кез келген Тараптың немесе куәнің жеке басын жария етпеуге тиіс екендігі туралы қаулы шығара алады. Бұған қол жеткізудің ең жақсы жолы - барлық тыңдауларды жабық есіктердің артында өткізу емес, куәнің жеке басын ашпауға бұйрық беру. Баспасөз үшін сотты құрметтемеу анонимдікті сақтау туралы мұндай бұйрықты бұза отырып, куәнің жеке басын ашуды білдіреді.

Алайда, осы тақырыпқа оралу қажет болуы мүмкін. Азаматтық соттар P. Дэвиске қарсы (2008) ісінде қылмыстық контексте көрсетілген осы практикамен қатты келіспеушілікті атап өткен жөн. Дэвис ісі бойынша Лордтар палатасы (2008 жыл) жалпы ереже тараптың (бұл жағдайда айыптау тарапының) куәларды жасырын негізде (куәнің аты-жөні мен мекен-жайы көрсетілмей) шақыруға құқығы болмауы тиіс екендігін мәлімдеген. Шын мәнінде, куәгерлерге айыптаушы тарапқа олардың аттарын атамай жауап беруге рұқсат берілді және қорғау тарапының олардың шынайылығын даулауға мүмкіндігі болмады. Лордтар палатасы осы іс бойынша шығарылған айыптау үкімінің күші жойылуға тиіс деп қаулы етті. Тек парламент қарсылас куәларының айғақтарын даулай отырып, істі тиісті жүргізуге негізгі құқықтан айрықшалықтарды белгілеуге тиіс.

Кітап: Азаматтық іс жүргізу. Арбитраж және медиация. 2-бөлім

Дәріс: Сот төрелігінің жариялылығы қағидасы

Дәріс авторы: Сағынғали Айдарбаев

Бұл шешім *Al Rawi v. Security Services* (2011) ісінде Лорд Дайсонның мақұлдауымен назарға алынды. Оның пікірінше, Дэвис ісінде қаралатын мәселелер (2008 жыл) тек қылмыстық практикаға ғана емес, сонымен қатар «жалпы сот талқылауларына қолдануға» қатысты. Алайда *Al Rawi* ісі (2011) бойынша Лорд Кларк келіспейтінін білдірді және Дэвис ісі (2008 жыл) тек қылмыстық мәселелерге қатысты екенін мәлімдеді. Бірақ лорд Браун Лорд Кларк осы есеп бойынша күмән білдірді.

Апелляциялық сот Лондондерридегі 1972 жылғы қанды жексенбіні ашық тергеу сотының төрағасы 26 азаматты өлтіру барысында жасалған, осы оқиғаларға қатысқан және тергеу барысында жауап беруге бұйрық берілген әскери қызметшілерге осындай анонимді түрде бас тартқаны туралы қаулы етті. Бұл куәлар мен олардың отбасылары қудалауға ұшырауы мүмкін деген қауіп бар.

Осы тергеу трибуналының куәларын тыңдау тәртібін сотта қайта қарау туралы екінші өтінішхатта, *R (A) v. Lord Saville of Newdigate* (2002), апелляциялық сот Адам құқықтары туралы Еуропалық конвенцияның 2(1) («өмір сүру құқығы») бабы осы тергеу жүргізудің негізгі орнынан басқа жерде тергеу жөніндегі сотта дәлелдемелерді тыңдау бойынша ерекше шаралар қабылдауды ақтайды деп қаулы етті. R ісіндегі әкімшілік сот (*Associated Newspapers Ltd v. Leveson* қарсы өтініші бойынша) (2012) *Leveson* газетінің заңсыз іс-әрекеттерін тергеу жөніндегі комиссия төрағасының кейбір журналистерге берілген, егер оларда жұмыс берушілер әртүрлі газеттерде болжанатын заңсыз іс-әрекеттер туралы осы тергеу барысында ақпараттың таратылуына байланысты «олардың мансабына зиян келтіруі мүмкін» деп қауіптенуге дәлелді негіздері болса анонимдік айғақтар беруге рұқсат беретін шешімін күшінде қалдырды.

Сот шешімін түсіндіру туралы анонимді есеп: жасырын полиция қызметкері полицияға әр түрлі негіздер бойынша сотқа берген және заң түсіндірілген *Informer v. Chief Constable* ісінде (2012), Тулсон ЭлДжей құқықтың үстемдігі сот шешімін (және апелляциялық шешімді) аттарды және дәлсіздіктерді жою арқылы жария етуді талап етеді деп мәлімдеді:

Сот процесі толықтай жабық режимде өтті және 145 пункт бойынша судьяға резервтелген шешім жарияланған жоқ.

Сондай-ақ өтініш жабық есіктердің артында өтті. Алайда, жалпы қағидат ретінде сот шешімі жариялануға тиіс, онда қажет болған жағдайда құпия мәліметтер түсіріледі. Осы есептің мақсаттары үшін уақыт пен орынға немесе тиісті тұлғалардың шынайы жеке тұлғасына барлық сілтемелер жоқ фактілердің қысқаша баяндалуын ұсыну жеткілікті болады».

Пайдаланылған және ұсынылатын әдебиеттер

1. Кудрявцева Е.В. Гражданское судопроизводство Англии. – М.: Издательский дом «Городец», 2008.
2. Эндрюс Н. Система гражданского процесса Англии: судебное разбирательство, медиация и арбитраж / Пер. с англ.; Под ред. Р.М. Ходькина. М.: Инфотропик Медиа, 2012. – 544 с.
3. Andrews N. *Andrews on Civil Processes*. Vol. I. Intersentia, 2013.